



קובץ תורני עיוני

יורו משפטיך

מוסדות "יורו משפטיך" בראשות רבנו הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א
רח' הקבלן 7 הר נוף ירושלים | טלפקס: 02-6540222

גיליון חודש כסלו ה'תשע"ד | 1

פנינים לחנוכה

דרש הרה"ק רבי מרדכי מקאזמיר זיע"א על הפסוק (בראשית מד יט) "אדוני שאל את עבדיו לאמור היש לכם אב או אח, ונאמר אל אדוני יש לנו אב זקן". הנה בגמרא שבת (כא:) בענין נרות חנוכה פליגי בזה בית הלל ובית שמאי, בית הלל סוברים שצריך להיות בכל יום מוסף והולך, ובית שמאי סוברים שצריך להיות פוחת והולך. וזה רומז הכתוב: "אדני שאל את עבדיו – הקב"ה תובע ושואל מאיתנו היש לכם אב או אח? –? דיינו אך אתם סוברים ב"אלף-בית" היינו שצריך להדליק בכל יום יותר, ביום ראשון א' וביום שני ב', או א"ח, או שצריך להיות פוחת והולך להדליק להדליק ביום א' ח' נרות, וביום שני ז' נרות. ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן – שאנחנו פוסקים כבית הלל שצריך להדליק ביום ראשון א' וביום שני ב', ולהיות בכל יום מוסף והולך, ורק ככה נוכל להכניע את היצה"ר שנקרא זקן וכסיל!...



בחנוכה היה עיקר הגזירה על שהתירשלו בעבודה, ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה, כדתינא בברייתא שגור עליהם לבטל התמיד. ועוד אמרו להם: מצוה אחת יש בידם. אם אתם מנבטלין אותה מידם כבר הם אבודין; ואיזו? זו הדלקת המנורה, שכתוב בה (שמות כז ב): "להעלות נר תמיד" - כל זמן שמדליקים אותה תמיד הם עומדים כו'. עמדו וטימאו כל השמנים. וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם ה' על ידי כהנים, עובדי העבודה בבית ה'. על כן נעשה הנס גם כן בנרות, תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה. ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב.

דבר בעיתו

הרה"ג רבי דן בן משה שליט"א
רב ומו"צ בשכונת רמות, ירושלים ת"ו.

אור וחושך בערבוביה-סכנה

על הפסוק "והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך וכו'" (בראשית א, ב) דרשו רז"ל (מד"ר בראשית ב, ד) "חושך" - זו גלות יוון שהחשיכה את עיניהם של ישראל בגזרותיה שהיו גזרים כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל, ע"כ. ולכאורה צריך ביאור, דהא איתא בקהלת (ב, יג) "יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך", נמצא שחושך מסמל הסיכולות, ופלא הוא לתאר דווקא את מלכות יוון שהייתה מפורסמת בתורת החשיבה, הפילוסופיה, אנשי מדע, משוררים דגולים, אדריכלים וכו' וכו', בקיצור - אתונה של יוון, שדווקא אלו יוגדרו בשם "חושך", אתמהה?
ועוד לכאורה יש להבין מדוע מוגדרת גלות זו בשם "גלות" בשעה שכלל לא מצאנו שרצונם היה לגרש את ישראל מארצם וממולדתם, אכן גזרו אך לא ניסו להגלות? וכן צריך ביאור בנוסח חז"ל ב"על הנסים" במה שאומרים על היוונים שביקשו להשכיחם תורתך", ולכאורה אדרבה מצאנו בדברי רבותינו ז"ל (מוגילה ט). שתרגמו את התורה ליוונית, נמצא ש"הפיצו" את התורה ולא השכיחו?
וזאת ועוד יש לתת את הדעת, מדוע היה צורך בנס מיוחד למצוא דווקא פך שמן טהור ולא היה די אפילו בשמן טמא כי הותר בציבור (ראה פסחים עז. ואילך)?
וגם עוד יש להתבונן מדוע דווקא בגלות זו מצאנו "מתיוונים" ובשאר גלויות לא מצאנו "מתבבלים" בגלות בבל או "מתפרסים" בגלות פרס?
כדי להבין כל אלו בס"ד יש להתבונן ביסוד המחלוקת בין תרבותם של היוונים לבין, להבדיל אין ספור הבדלות, תורת ישראל. תרבות יוון האדם הוא המרכז וכל השאר טפל אליו. האדם צריך להיות חכם, גיבור, יפה והכל קיים כדי להביא את האדם לשלמות מוחלטת, אולם מאידך-להבדיל- תרבות עם ישראל שהקב"ה הוא המרכז והוא העיקר ואילו האדם בעצם נברא לשמש ולעשות את רצונו של הקב"ה ואפי' על חשבון התבטלותו של האדם כלפי הקב"ה.
היוונים מונים לימות החמה כי הם משפיעים, הם המרכז.

עם ישראל-לעומתם-מונה לימות הלבנה, המקבל השפעתו מאחר, ומדי פעם אפי' נחסר, מושפע מהקב"ה ואפי' נחסר מעצמו והכל כדי לשרת את המושפע.
את ההתבטלות וההכנעה והשייכות הזו רצו היוונים לבטל, אין להם בעיה שיהיה שמן אך לא טהור, כי טהור משייך להקב"ה. "הרוצה להחכים-בתורת ה'- ידרים, וסימנך מנורה בדרום" (בבא בתרא כה:), בשמן טמא אין קשר. אין להם בעיה שילמדו תורה אך לא תורה של הקב"ה, להשכיחם תורתך" מה שקשור אליך, לכן תרגמו את התורה ליוונית עם קצת שינויים (כנ"ל במגילה שם) לימוד חכמה אינטלקטואלית ותו לא, ביקשו להעבירם מ"חוקי" רצונך-מה פתאום לקיים חוקים שלא מובנים ורק בגלל שהקב"ה ציום ואילו האדם לא מבין. גזרו שלא יהיו תאריכים מדויקים לשבת לחגי ישראל (כגון פסח בחודש האביב וכיוצ"ב) שבהם שוב עם ישראל בקשר עם הקב"ה. כמו כן כשאין חותם ברית קודש בבשר, מתבטל האות שבין ישראל לאביהם שבשמים, וישראל כשאר גויי הארץ. אשר על כן "פרצו החומות" ולא החריבו לגמרי (ראה מידות בג) כדי שיחד עם עם ישראל יהיו עוד שיפריעו לקשר היחודי שלהם עם הקב"ה או אז הקב"ה כבר לא יהיה במרכז.
אכן "משטוש" זה שגרמו היוונים, שהרי סוף סוף לא ממש ממש היו נגד התורה הקדושה, זה הדבר שגרם לחלק מעם ישראל שלא להבחין ברוע גזרתם עד כדי בליבול לאמין שיטה זו עד שהפכו ל"מתיוונים", שלא כמו בגלות בבל או פרס שבהן המלחמה הייתה ברורה ומוחלטת ולא גרמה לישראל ל"התבבל" או ל"התפרס", ואין לך גלות גדולה מזו, ואע"פ שהשאירו אותם בארצם, ודווקא מפני שהשאירו אותם גרמו למשטוש הגדול, ואם תורת ישראל אור, "כי נר מצווה ותורה אור" (משלי ו, כג), הרי שהבא להחליפה מחושך את האור, ולא מפני סכלותם עשו כן אלא דווקא מפני חכמתם לרע.
אך זאת לא עלתה בידם, זימן להם הקב"ה דווקא שמן טהור, אע"פ שדי היה בשמן טמא, כדי לגלות לעם ישראל כי יחודם עימו קיים, והחלש והמושפע ניצח את החזק והמשפיע, ודחה את האור מפני החושך.
היו רצון כשם שעשה עימנו הקב"ה נסים ונפלאות בימים ההם, כך יעשה לנו בומן הזה, ובפרט בהמנסים למשטש שמאיתנו יצאו, בחסד וברחמים למען שמו יתברך, אמן.
שבת שלום ומבורך.

בית ההוראה המרכזי "יורו משפטיך"

בראשות הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א

שעות הפעילות

בית ההוראה פועל בימים א'-ה' בין השעות 5:00 עד 7:00 אחה"צ

צוות מוצי"ם ודיינים משיבים בכל תחומי ההלכה

בטלפקס (רב קוי): 02-6540222 או בבית ההוראה ברח' הקבלן 7 הר נוף ירושלים.



בקרבוב בעז"ה מענה טלפוני במשך כל שעות הלילה למקרים דחופים

פרפראות לתורה

נערך ונלקט ע"י הרב אסף בן משה שליט"א

"ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור" (מא, ח)

בדעת זקנים מבעלי התוספות כתב: לא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם. בשר ודם מכה באיזמל ומרפא ברטיה, אבל הקב"ה מכה באזמל ומרפא באזמל. יוסף הוכה על ידי חלום שחלם על אחיו, ונתרפא על ידי חלום פרעה.

ובכלי יקר כתב בזה פ' נפלא שיש בו גם תועלת ללמדנו דעת ולא לפנו בינה בגדולת ה' ית"ש, והא לך פירושו בלשונו הזהב: לפי שלא פורש במקרא מתי התחילו שתי שנים אלו, על כן אמרו רז"ל (מד"ר בראשית פט, ב) ששתי שנים אלו הוזקק להיות אסור בבית הסוהר יותר מן הנגור עליו, מפני שתלה בטחוננו בשר המשקים, שנאמר (תהלים מ, ה) "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו, ולא פנה אל רהבים" אלו המצרים שנקראו רהב וכו'."

ויש להקשות מה זה שאמר אשר שם ה' מבטחו הוה ליה למימר אשר שם בה' מבטחו, כמו שנאמר (ירמיה יז, ז) "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו"? ומלבד הכפל שבפסוק זה צריך הלשון גם כן תיקון במה שאמר "והיה ה' מבטחו"? ועוד קשה למה קרא למצרים רהבים ולא קראם בשם המפורסם?

הקרוב אלי לומר בזה שבנוהג שבפסוק שאדם שיש לו איזו מעלה ביתר שאת על חברו אינו זוכר חברו הקטן מערכו, ובל ישא את שמו על שפתיו מצד רום לבבו, וזו היא טענת הפילוסופים על ה' יתברך לאמר שלגודל רוממותו יתברך אינו משיגה בשפלים בכל מה שתחת לגלג הירח. ולבטל דעה נפסדה זו נאמר (שמואל א ב, ג) "אל תדברו גבוהה גבוהה יצא עתק מפיכם, כי אל דעות ה' ולא נתקנו עלילות". רצה לומר אל תדברו שמצד שהקב"ה גבוה מעל כל גבוהים אין לו ידיעה בפרטי מעשינו, כי אל דעות ה' ייש לו ידיעה בכלם ולו נתכנו עלילות מעשה איש. וכדי לאמת דבר זה שהקב"ה שוכן את דכא ושפל רוח, צירף הקב"ה בשמו הגדול יתברך ארבע אותיות של מספר מועט יותר מכל האותיות שבאלפ"א בית"א, כשתכתוב י"ד ה"א וי"ו ה"א הסתכל בכל האותיות כשתכתבם במלואם לא תמצא שום אות שיעלה למספר מועט כמו אלו. וכן אמרו רז"ל (מגילה לא, א) אמר ר' יוחנן: כל מקום שאתה מוצא "גדלותו" של הקב"ה [א"ה - בתלמוד דידן גרסינן "גבורתו". וע"ש במהרש"א ואכמ"ל] שם אתה מוצא ענותנותו. מן הכתובים שנאמר (תהלים סח, ה) "סולו לרוכב בערבות ביה-שמו". רצה לומר שבחווה ביה-שמו כי עם היותו רוכב בערבות גבוה מכל, אע"פ כן-יה שמו, שהם האותיות הקטנים במספר והתיבה רק בעלת שני אותיות דהיינו המועט בצירוף האותיות, וכל זה מופת על ענותנותו יתברך.

ולפי זה מהות ה' הגדול הוא מופת ובטחון לתחתונים שהקב"ה זוכרם ומשיגה בהם, שלא יהיה פתחון פה אל המערער לומר שלגודל רוממותו יתברך עוב ה' את הארץ, ולא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם שאינו משיגה וזוכר את מי שהוא למטה ממנו במדרגה. על שני הנחות אלו נאמר פסוק זה, על הנחה ראשונה שיבטח בה' אמר "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו", כי מהות ה' הגדול וקטנותו הוא מבטחו שה' יתברך מתחבר לשפלים, לכך לא נאמר בה' כי ה' דהיינו מהות השם הוא מבטחו, ועל זה אמר "ברוך הגבר אשר יבטח בה'", ובמה יהיה הבטח, על זה אמר "והיה ה' מבטחו" מהות ה' הוא מבטחו. ועל הנחה השנייה שלא לבטוח באדם כי רום לבבו אל רהבים" כי רהב הוא לשון רום לב וגסות רוח, כי אין לפנות פני מבטחו אל בשר ודם כי מצד רהבו וגסות רוחו אינו פונה אל הבוטח אליו, כמו שנאמר (בפרשתן) "ולא זכר שר המשקים את יוסף", שמצד שנעשה והושב על כנו ונעשה שר וחשוב על כן לא זכר את יוסף, כי היה בעינו נבזה ושפל אנשים, על כן קרא למצרים "רהבים".

ומה שנגזר על יוסף להיות אסור שתי שנים, לפי שחטא זה הוא כפול שנאמר (ירמיה יז, ה) "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור ליבו". לפיכך נזר שנה אחת כנגד הבטחון באדם כי זמן השכחה שנה כמת המשתכח מלב אחר שנה (ראה ברכות נח, ו) ועוד שנה אחת כנגד "ומן ה' יסור ליבו". (עש"ע). עד כאן דבריו היקרים.

"ויהי בבוקר ותפעם רוחו וכו'" (מא, ח)

וברש"י על אתר כתב דאצל נבוכדנצר נאמר (דניאל ב, א) "ותפתעם רוחו" שתי פעימות, שכחת החלום ופתרונו. ע"ש.

והשאלה ברורה, מדוע ולמה היתה זאת מאת ה' שפרעה יזכור את חלומו ולא יידע פתרונו, לעומת נבוכדנצר שאף החלום נשכח ממנו?

ובספר פענח רוא עמד על כך ויישב, כי אכן אף פרעה לא היה ראוי לו שיוזכר את חלומו, אך אילו יעשה כן לא היה שר המשקים מעלה זכרונו של יוסף לפני פרעה, היות ועל בשרו למד שיוסף יודע לפתור חלומות אך לא לגלות מה חלם. לפיכך זכר

פרעה את חלומו ורק לא ידע פתרונו, ועל כן הציע שר המשקים את יוסף. מה שאין כן אצל נבוכדנצר שלא היה צורך בכל זה, ועל כן אף החלום עצמו נשכח ממנו.

ובפירושו החזקוני ראיתי שכתב כי פתרון חלומו של נבוכדנצר היה סדר המלכויות עד אחרית הימים, אילו היה דניאל פותר רק את החלום לא היה בכך שום הוכחה על רום מעלתו, שכן אף אדם לא יוכל לדעת אם פתרונו אמת אם לאו, משום שלשם כך יש לחיות כל הששת אלפים שנה - עד אחרית הימים, לפיכך נשכח מנבוכדנצר החלום, ועל ידי שדניאל הזכירו ידעו כולם על כח נבואתו ורום מעלתו, והאמינו גם לפתרונו. לעומת זאת אצל יוסף לא היה צורך בכל זה, שהרי היה פתרונו על זמן קרוב וסמוך ותיכף ומיד נוכחו לדעת כי אכן רוח אלקים דיבר בו ובצדק הולם את תפקידו. ודו"ק.

ובפרדס יוסף תירץ וזה לשונו הזהב:...ועוד ראיתי דחכמי פרעה סברי דאין מראין רק מה שנוגע לעצמו, אבל רעב או שבע שיהיה בעולם אין מראין רק לנביא, כמו [שמעוני] ביואל הנביא (יואל א) דיהיה רעב ע"י ארבה, אבל לאיש פשוט אין מראין, משום הכי אמרו לו רק ז' בנות וכו'. וכן הקשה בזה הקדוש (מקץ קצד) וכי רשע כפרע יראה לו ה' כל זה, ולא ידעו [דחכמין] התירוץ שכתוב בזה דשאני מלך דחשוב הוא ויש לו שר בשמים, ויוסף ידע מזה ואמר "את אשר אלקים עושה הראה את פרעה".

ואתי שפיר למה בפרעה זכר החלום, דחלומו היה מדברים גשמיים כשובע ורוון, זה מגליו אפי' לרשע דמלך מקום חשוב הוא שהוא מלך, אבל חלום נבוכדנצר סדר ארבע מלכויות עד ביאת המשיח שיכלה ד' מלכויות ונשגב ה' לבדו, אין מגליו לרשע רק לדניאל שהיה ראוי לכך. עכ"ל.

"וידבר שר המשקים את פרעה לאמר את חטאי אני מזכיר היום" (מא, ט)

יש להבין, מדוע שר המשקים [אשר כידוע היה רע וארור כדברי רש"י בפסוק י"ב], טרח להזכיר את יוסף לפני פרעה, הלא היה יכול לבוא בעצמו לפני יוסף "ולהתנצל" על כך שניסה שוב ושוב להזכירו בפני הממונים אך דבריו נפלו על אוזניים ערלות וכו' וכו', ובדרך אגב לספר לו על איזה חלום שחלם על פרות ושיבולים, לשמוע את פתרון החלום מיוסף, וכך לבוא אל המלך עם פתרון הולם ולקצור את התהילה לעצמו?

ובפרדס יוסף תירץ זאת בהקדם מאמר רז"ל במדרש רבה (פט, ד) "ופרעה חולם" וכל הבריות אינם חולמין? אלא חלומו של מלך של כל העולם הוא. ויש לומר לפי זה דכיוון שחלום המלך יש לו השלכות לכל בני מדינתו, על כן היה שר במשקים מוכרח לגלות זאת ליוסף, כדי שיתן לו פתרון הולם למלך ולא פתרון של הדיוט. [א"ה - לענ"ד על פי זה אתי שפיר הא דמצינו דאע"פ שפתרו לו חכמיו לא שמע אליהם, כיון שלא פתרו לו באופן שיש לו השלכות על עמו, אלא רק על עצמו ומשפחתו. ודו"ק.]

"את חטאי אני מזכיר היום" (שם)

כתב הש"ך בפירושו על התורה (לט, כב):...למד מיוסף שהיה מתודה על חטאיו, ואמר להם לא עבד דינא בלא דינא.

ובאור החיים פירש:... ואמר "חטאי" לשון רבים. לומר כי חשוב בעיניו את אשר כבר עשהו לחטאים רבים. או אולי שנתכוין לרמוז גם לחטא זה שמנע הודעה עד עתה, לזה אמר לשון רבים "חטאי"...ודקדק לומר "היום" כי הוא עת הצורך כי זולת זה היה מעלים וזכרון מעשיו הפחותים, גם בזה נתן טעם למה שלא הודיע הדבר מקודם, כחיוב המוטל על קרובי המלך להודיע דבר חדש כזה, כי לא היה להזכיר עוד שגינותו. (ע"ש)

"ועתה ירא פרעה איש חכם ונבון וישיתוהו על ארץ מצרים" (מא, יג)

והשאלה ידוע, מה ראה יוסף להציע פתרון למצוקת הרעב העתידה לבוא על מצרים, וכי היועץ למלך נתנהו?

ובספר קהלת משה תירץ זאת על פי המבואר בגמ' ראש השנה (טז). כי בארבעה פרקים העולם נידון...בפסח על התבואה... בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. והנה בגמ' שם (י:): מובא שיוסף יצא מן הבור ועמד לפני פרעה בראש השנה. לפיכך אמר יוסף "ועתה" כלומר הטעם שחלמת עתה על תבואה אף שזמנה הוא בפסח, הוא משום שיש למנות איש חכם ונבון על איוסף התבואה, וכיון שיש בזה גדולה לאדם על כן חלמת זאת בזמן הזה. וכן אחז הישועות יעקב.

ומורינו האלישיך הקדוש תירץ על פי המובא בגמ' ברכות (נו): דהרואה קנה בחלום יצפה לחכמה. מכך למד יוסף לפתור לפרעה ששבע שנות השבע יועילו למצרים על ידי "קנה אחד", היינו על ידי שיעמיד איש חכם ונבון על ארץ מצרים שיפקד פקידים וכו', נמצא אם כן שכל זה הוא חלק מפתרון החלום.

והרמב"ן בפירושו כבר נגע ברעיונו על דבר זה, ומעיון בדבריו (פסוקים ד' ו"ג) עולה שמתוך כך ששמע יוסף שהפרות הרעות אכלו את הטובות, וכן הוא בשיבולים, הסיק שיש לקבץ את האוכל בשני השבע עבוד שנות הרעב. ואם כן אין זו עצה אלא חלק מפתרון החלום. אמנם הוסיף יוסף מדעתו שיש למנות איש "נבון-שיידע לנהל עם ארץ מצרים בלחם לפי הטף מידו, ולתת להם כדי חיות, וימכור

מעט מן האור

מאת מורנו הרב שליט"א

אמרו חז"ל מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך. והנה בנר חנוכה תקנו חכמים להדליק הנר על פתח ביתו כדי להראות ולגלות הנס, וכמו"ש הרמב"ם (פ"ג מהלכות חנוכה ה"ג). ואפשר לומר דמלבד עצם החנוכה במצוות נר חנוכה, באו חז"ל לרמוז כאן רמז לאדם, דלכאורה מה יועיל נר קטן אחד בפתח הבית, ואיך יתפרסם הנס עם נר קטן שעומד בפתח בית גדול והוא פונה לרחוב, מה יתן ומה יסיף?! [דהא מעיקר הדין די בנר אחד לכל בני הבית].

אבל רמז יש כאן, גם נר קטן מאיר, ומעט מן האור דוחה הרבה מן החושך. וזה רומז לאדם, שגם אם חושב הלילה שהוא נמצא בחשיכה מבחינה רוחנית, וכבר אבדה הלילה תקוותו, ועלול לחשוב שגם אם יעשה מצוה אחת או שתיים, מה יתן לך ומה יוסיף, לאחר שהרבה לפשוע כל כך. בא הנר ללמדנו שאל יתיימש מעצמו מלעשות אפילו מצווה קלה או מעשה טוב, כי נר מצווה ותורה אור. וכל מצווה ולו הקלה ביותר, היא נר, ומעט אור של נר קטן – דוחה הרבה מן החושך. ובפרט בדורות המאוחרים שלנו. דהנה ידוע שכבר שאלו תלמידיו של רבינו האר"י ז"ל את רבם, וכי מה יועילו מעשה המצוות שלנו כנגד מעשיהם של הדורות הראשונים. דהראשונים עשו הכל באימה וביראה בדחילו ורחימו, בקדושה ובטהרה עצומים. ואנו בדור יתום מה יועילו מעשינו? ואיך נשיג ולו אפס קצהו של הנרצה לפני ה' יתברך. והשיב להם רבינו האר"י ז"ל דאדרבה, מחמת גדול הקושי והנסיונות הגדולים והתגברות הסט"א בימינו, כל מעשה קטן, כל מצווה קלה או עבודה על המדות, חשובים ורצויים כל כך לפני ה' יתברך, עד שנמצא שרנו כפול ומכופל מהדורות הקודמים, דלפום צערא אגרא. אמור מעתה כי גם מצווה קלה ופשוטה, יכולה להאיר בנשמתו של אדם הארה גדולה ולדחות הרבה מן החושך. ולכן יראה בכל מצב לקיים כל מה שבידו לקיים, וה' יתברך לא ימנע טוב להולכים בתמים.

וזהו הרמז של נר החנוכה בפתח הבתים – נר המצווה בפתח לבבנו!

המותר לארצות האחרות לאסוף עושר וממון לפרעה. וחכם- שיידע לקיים התבואה שלא תרקב וכו' (כעצות שאמרו רז"ל בשבת לא. ובמד"ר בראשית צ.ה). וזאת עשה בלבד כדי שיבחרו אותו, כי החכם עיניו בראשו. עד כאן. ובספרי משכיל לאסף על התורה הבאתי עוד תירוצים לזה, ואכמ"ל.

"וינען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה" (בא, מז)

בספר אור הרש"י (על התורה- לסבא מקלם) העיר ה"סבא" את ליבנו למעמד יוסף ועוצמתו באותה העת לפני פרעה. נתאר לעצמנו, אחרי שנים ארוכות של בדידות במצרים, הרחק מבית אבא ומבית מדרשו, במשך כל השנים האלו עברו עליו צרות ועינויים, מכירתו וירידתו למצרים באופן מושפל ביותר, עבד בבית פוטיפר, נרדף על ידי אשת פוטיפר, ובסיום שהייה ממושכת בבית הסוהר שר המשקים שכח ממנו ומי יודע אם אי פעם יקיץ הקץ על הישיבה בכור. והנה, בוקר אחד נפתחת הדלת ובאים שליחי המלך, מעלים אותו מן הבור ומרצים אותו להתגלח להחליף שמלותיו ולבוא לעמוד לפני המלך פרעה בכבודו ובעצמו.

מעבר כה חריף "מבירא עמיקתא לאיגרא רמא" יכול להוציא את האדם מדעתו ח"ו. אך לא את יוסף. הוא מובא אל בית המלך והמלך בכבודו ובעצמו מספר לו על חלומותיו ורומז כי שמע פתרונות מכל "חכמיו" אך אינו מרוצה, ועתה מאחר שאין שום איש בכל הארץ שיכול להועיל כמעט אפסה תקוותו עד ש"ואני שמעתי עליך לאמור תשמע חלום לפתור אותו", הנה הגיע יוסף לשיא ופסגת הכבוד שאפילו לא עלתה במחשבתו ולא יכל לשער בנפשו.

אם נשאל את עצמנו מה אנחנו היינו עושים באותה שעה, אילו עמדנו אז בדעה צלולה, במקומו של יוסף התשובה תהיה, בודאי, שבכל נפשנו ומאודנו היינו מתמלאים רגשי גאווה, שמחה וגיל עד אין קץ על הכבוד הגדול ועל ההודמנות הנפלאה לצאת לחופשי. היינו שוקלים כל מילה היוצאת מפיו לבל תכשילנו ותסיר את חינונו מעיני המלך, שהרי כל סטיה קלה עלולה להחזיר אותנו בחזרה אל בית הסוהר לזמן בלתי מוגבל. אין כל ספק שלא היינו מעיזים לקטוע את דברי המלך בקריאת בנינים כלשהי. ובודאי של היינו חושבים בכלל על דעתנו להטיף לו מוסר, ובמיוחד לא לחדש לבעל הגאווה הזה, האוחז וממציא את תורת "לי יאורי ואני עשיתיני" את עניין מציאות הבורא. אולי במקרא הטוב ביותר היינו מוצאים דרך לחזק את עצמנו לבל נכשל במחשבת "כוחי ועוצם ידי", ואז היינו עושים זאת במחשבת הלב, בהרהורי "אין עוד מלבדו", על כל פנים בודאי היינו מוצאים מספיק צדדי היתר להפטר במקרא דגן ממצוות מחאה לערל.

כל הצדדים האלו לא באו כלל במחשבתו של יוסף! מיד כאשר שמע מפי פרעה שאמר: "ואני שמעתי עליך..." משמע יוסף את דבריו ואומר לו: "בלעדי! אלקים יענה את שלום פרעה" – ובתרגום אונקלוס תירגם: בלעדי- בר מן חכמתו. החשש שמא יחשוב פרעה מחשבת "כוחי ועוצם ידי", גבר על פני כל השיקולים הנוכחים לעיל. במסירות נפש של ממש למען כבוד שמים מכריז יוסף שאין זו מחמתו שלו כי אלא מאת ה' יתברך!

עוד למדנו מכאן, מהי מעלת החינוך של זרע יעקב אבינו. לעמידה איתנה זו ללא כל התחשבות בסובב אותו, יכול היה יוסף להגיע אך ורק בזכות החינוך המעולה שקיבל בבית יעקב אבינו ומכאן נלמד גם אנו עד כמה יכולים להיות עמוקים וחזקים השורשים של הידיעות שסופג אדם בימי ילדותו בבית אביו ואצל רבותינו. רק מי שקיבל בנערותו חינוך לתורה, ליראת שמים ולמידות, זוכה לשורשים כאלה שגם רוח סערה גדולה ביותר לא תצליח לעקרם. כמו שאמר שלמה המלך במשלי (כ"ב) "חונך לנער על פי דרכו- גם כי יזיקן לא יסור ממנה".

עוד אפשר ללמוד מדרכו של יוסף שלעולם אין לירא או להתבייש מפני אחרים, כמו"ש הרמב"א בסעיף הראשון של שו"ע אור"ח "ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השם יתברך". בודאי שאין מה להתבייש מתוך חשש שמא ילעגו עליו. מי שמכוון לשם שמים ורוצה ללכת בדרך הישר, זוכה לסייעתא דשמיא ובודאי לא ינוק. אפילו פרעה אחרי ששמע את פתרון החלום מפי יוסף, אמר: "אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך". רואים כאן שני דברים: א. למד מיוסף להכיר בה' ולהזכיר שם שמים. ב. לא רק שיוסף לא ניווק ולא נגרע מערכו בתלותו את הצלחתו בה', אלא אדרבא- "אין נבון וחכם כמוך", והוא זוכה לפרס הגדול ביותר ונעשה משנה למלך.

שיעורים מוקלטים של חורינו שליט"א
בנושאים שונים ומגוונים,
בהירות נפלאה ובשפה קולחת.
אוצר בלום של אלפי הלכות מעשיות.
להשיג במשרדי המוסדות

הגיליון הבא יצא בעז"ה לקראת ט"ו בשבט תשע"ד

בחסותם האדיבה של תומכי תורה לברכה, הצלחה וכו"ס

לבהטבע
בית הטבע שלכם
עברנו! לרוב לבוש מרדכי 6, ירושלים
(בסימטה של פינה אורי)
טל' 02-5388832

י.ד. עשור תשתיות בע"מ
רח' היצול 7 א.ת. הצפוני אשקלון
טלפון 08-6755646 פקס 08-6755607
עבודות עפר תשתיות ובנין

לעילוי נשמת
מרדכי בן מסעודה
קריאף ע"ה
ולעילוי נשמת
זוויזה (ליזט) בת גזאלה
קריאף ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

שאלות אקטואליות

שנשאלו בבית ההוראה "יורו משפטיך"

מאת מורנו הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א
ראש בית הכולל ובית ההוראה ואב"ד לממונות ברבנות ירושלים

שאלה: נרות חנוכה המפיעים ריח טוב, וכן מנורת חנוכה המשמיעה מנגינה בזמן שניות דולקים (וכידוע שפועלת ע"י חום הנרות העולה למעלה) האם מותר להנות מריח הנרות ומשמיעת המנגינה או שיש בזה איסור הנאה מנרות החנוכה?

תשובה: הנה בשו"ע (סי' תרעג סע' א) כתב, כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנוכה, לפי שאסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת בין בחול, ואפילו לבדוק מעות או למנותן לאורה אסור, אפילו תשמיש של קדושה, כגון ללמוד לאורה אסור וכו'. ומקורו בגמרא מסכת שבת (דף כא':). עוד כתב השו"ע (בסימן תרפא סע' א) דבמוצאי שבת אין מבדילין בנר חנוכה, שאין נהנין לאורו, ואין מברכין על הנר עד שיאורו לאורו. ע"כ. ולמארה ה"ה נמי בנ"ד אם מריח בריח טוב הנוף מן הנרות או מתחמם בחומם, הרי הוא נהנה מנר חנוכה.

אמנם לאחר ההתבוננות נראה דלא מילתא היא. כי הנה כתב מרן בשולחנו הטהור (סימן תרנג סע' א) וזו לשונו: הדם של מצוה אסור להריח בו, אבל אתרוג של מצוה מותר להריח בו מן הדין. ע"כ. וכתבו הראשונים וכן איתא במשנ"ב שם (ס"ק א) דהדס אסור להריח בו לפי שעיקרו עומד להריח בו, ומזה הוקצה כל שבעה כמו בעצי סוכה, אבל אתרוג עיקרו עומד לאכילה ומזה לבד הוקצה ולא מלהריח בו. ע"ש. אמור מעתה דאדם מקצה למצוה כל דבר לפי עיקר ייעודו ושימושו. ומאותו דבר שהוא עיקר ייעודו ושימושו הוא מקצהו ותו לא. אמור מעתה שגם בנרות דידן שעיקרן מיועדות להדלקה ולאורה, ולא לתשמישי ריח או חום, אין איסור להשתמש בהם למטרות אלו, כיון שלא נועדו לכך, והווי דומיא דאתרוג שמותר להריח בו מעיקר הדין. והכי איתא באור זרוע (סוף הלכות חנוכה סימן שכח) שאין לעשות הבדלה במוצ"ש על נר של חנוכה דאמרינן בירושלמי (דברכות פ' אלו דברים) ר' אבהו בשם רבי יוחנן ר' יוסי ב"ר חנינא, אין מברכין על הנר ולא על הבשמים של מצוה. מאי מצוה אר"י בשם שמואל נר, כגון נר של חנוכה במוצ"ש אין מבדילין עליו. בשמים כגון אסא דהושענא בסוכות במוצ"ש אין מברכין עליהן, דאמר רבא הדם של מצוה אסור להריח בו. ע"ש.

וקצת ראייה ממה שאמרו בגמרא שבת (כא) וכן איתא בשו"ע (סימן תרעג הנ"ל): כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנוכה וכו' ואפילו בליל שבת שבתוך ימי החנוכה מותר להדליק בנר חנוכה השמנים והפתילות שאסור להדליק בהם נר שבת. ובכלל השמנים יש גם את שמן הצורי שריחו טוב ונודף למרחוק כדאיתא בבבלי מסכת שבת (דף כה ע"ב), תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר אין מדליקין בצרי. ופריך בגמרא, מאי טעמא, אמר רבה מתוך שריחו נודף גזירא שמא יסתפק ממנו, אמר ליה אביי לימא מר מפני שהוא עף, חדא ועוד קאמר, חדא מפני שהוא עף (ונדבק בכותלי הבית ומדליק את הבית. רש"י), ועוד גזירא שמא יסתפק ממנו. ע"ש. וכתב הפמ"ג (סי' תרעג מ"ז ס"ק ב) וצרי יש לומר אסור בשבת חנוכה שמא יסתפק ממנו, ואף דמוקצה, הא שבת יותר בדין וחיישין שמא יסתפק, כל שכן בנר חנוכה, ובחול יש לומר דשרי ולא חיישין שיסתפק וימנע משיעור חצי שעה, וכל שכן אם נותן שמן הרבה יותר משיעור. עכ"ל. גם בספר ערוך השלחן שם (סע' ג) מצדד לאסור בשבת אך נוטה להתיר להדליק בו בחול. שכתב: ועוד יש שם שאין מדליקין (בשבת) בדבר שריחו נודף, דחיישין שמא יסתפק ממנו כמבואר שם, ופשיטא דחששא זו עצמה יש גם בנר חנוכה שהרי אסור להסתפק ממנו, ואפילו אם נאמר דחשש הסתפקות אינו אלא בשבת שייבא על ידי זה ליד חוב סקילה משא"כ בחנוכה שהוא אסור בעלמא, מ"מ בשבת פשיטא שאסור. עכ"ל. ובספר ישועות יעקב שם (ס"ק ח) פשיטא ליה לגמרי שמותר להדליק בצורי נר חנוכה בין בחול בין בשבת, שכתב: בכאן אף שלא ידע שהוא שבת, מ"מ כיון שידוע שהוא נר חנוכה, הרי אסור להסתפק מן השמן שבנר חנוכה, דאסור ליהנות ממנו, עוד יש לומר דדוקא היכי דמשתמש לאורה חיישין שמא יסתפק מן השמן בעת התשמיש, אבל בנר חנוכה דאסור להשתמש לאורה, לא חיישין שמא יסתפק ממנו, דהרי יכול להניחה על פתח ביתו מבחוץ שאינו רגיל לבא לשם, כיון דאסור להשתמש לאורה לא יסתפק

ממנו, וזה ברור. עכ"ל. הא קמון דכל הני רבנותא ס"ל שמותר להדליק נר חנוכה בשמן צורי [או בשאר שמן מבושם] ולא לישתמיש אף לא אחד מהם להזדיר שלא יהנו מריחו, שמע מינא כדאמרן, דעד כאן לא אסרו ליהנות אלא ממה שהוא עיקר ייעודו ותשמישו של דבר, דומיא דהדס מריחו ואתרוג מאכילתו, וכיוצא בזה איתא בשו"ע יו"ד (סימן קח ס"ק כז) בשם הרשב"א ועוד ראשונים דהכל תלוי אם עומד להריח בו או לא. דאם עומד להריח כמו הדס וכד' אסור להריח בו ואם אינו עומד להריח מותר ליהנות מריחו אע"ג דהוא מאיסורי הנאה, משום דריחא לאו מילתא בכה"ג. שכל דבר שאינו עומד להריח אין הריח בכלל האיסור. ואע"פ שהשו"ע עצמו דחה שם דבאיסורי הנאה יש איסור ליהנות מהריח גם בדבר שאינו עומד להריח, כיון שסוף סוף נהנה מהריח. מ"מ למעשה גם השו"ע מודה דהנ"מ באיסורי דאורייתא דווקא ובעבודה זרה ולא בשאר איסורי הנאה. וכ"פ הפר"ח בס"ס קח. נמצא דבנ"ד שהוא מילתא דרבנן [ולא איירי בע"ז] לכו"ע מותר ליהנות מהריח בדבר שאינו עומד להריח. ועיין בשו"ת מחת יצחק (חלק י' סי' נג).

וכן ראיתי להגאון רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א בספר שבט הלוי על חנוכה (פרק יא סעיף ו) שכתב וז"ל: נרות שמעורבים בהם מיני בושם המריחים בשעה שדולקים, אין הריח נחשב להנאה ואינו כלול באיסור השתמשות בנרות חנוכה. ובמקורות שם כתב לכאור, דכיון שאין הנר עצמו עומד לשייכות ריח, לא נכלל באיסור להשתמש לאורה, עיין בשו"ע יו"ד (סי' קח ס"ק כז), דכל דבר שאינו עומד להריח אין איסור בריח, ואפילו למה שדחה השו"ע שם, מ"מ הא אסיק דכל דבר שנאסר מטעם דאקציה מדעתו, אינו נאסר אלא ממה דאקציה, ופשיטא דנר חנוכה לא אקציה אלא מהנר הדולק לא מריח, שהוא דבר זר בתוכו, ויש עוד צד להקל באי"מ, ע"כ. הא קמון דפשוט"ל להגאון שליט"א דבכה"ג לא נאסרה ההנאה מהנר. והכי ס"ל נמי להגאון רבי נסים קרליץ שליט"א, וכמו שהביא משמו בקונטרס לקט שאלות המצוות מגרי"א דונר נ"ו.

גם מה ששאלו אם מותר להדליק או ליהנות מנרות חנוכה שמשמיעים קול נגנה ע"י חום הנרות. נראה לפי האמור דכיון שאין עיקר ייעודם ושימושם של הנרות לחום היוצא מהם אלא לאורה, ממילא יהיה מותר ליהנות מהקול היוצא מחנוכה כזו. שו"מ שכן העלה מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספר דרך שיחה ח"א (עמ' קפג). שנשאל על מה שהומצא לאחרונה שיש נר שכשמתחמם הוא מנגן, האם נחשב שנהנה מהנרות ואסור? והשיב, קול מראה וריח אין בהם משום מעילה (פסחים כו.) וכיון שכל תכלית שימושו זה לקול, גם מה שהוא משתמש בשמן בכדי להפעילו אין בזה משום מעילה. ע"כ. גם בעלון "מסביב לשלחן" (גיליון 263) הביא הג"ר נחמיה רוטנברג שליט"א ששאל את מרן הגר"ח שליט"א כי ישנם נרות מיוחדים לחנוכה אשר מיד לאחר הדלקתם, נפלט חום מן הנרות, ופועל מנגנון מסויים שמנגן שירי "מה עוז צור" וכד', האם מותר להשתמש ולהדליק בנרות אלו, או שיש בזה איסור כיון שמשתמש ונהנה מהנרות? תשובה: אין איסור. [ובעצם האי דינא דקול מראה וריח אין בהם משום מעילה (כריתות דף ו.) עיין באריכות בשו"ת יביע אומר ח"ו חאו"ח (סי' לד). ואכמ"ל]. והן אמנם כי חמותי ראיתי אור לכמה אחרונים שנטו לומר שלא להשתמש בחום הנרות או בקול הנמשך על ידם וכיו"ב מטעם שנרות החנוכה קדש ואין לנו רשות להשתמש בהם. מ"מ לפי מה שביארנו אין הדבר כן, וכבר הבאנו מפי ספרים ומפי סופרים ומגדולי דורנו שהקלו בזה. ובשל סופרים, הילך אחר המיקל.

ובכל הנ"ל יש להקל יותר אם גם נר השמש שנמצא שם ומפיץ גם הוא ריח טוב או שגם השמש שותף ע"י חומו להפעלת הנגינה, דבכה"ג קיל טפי דהוי זה וזה גורם, וכעין מה שאנו סומכים על השמש אם ישתמש לאורה. ועיין שו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סי' ד), ושו"ת האלהף לך שלמה (חאו"ח סי' רטז) ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' ה). ע"ש.

[ודע דאע"ג שנאמרו כמה וכמה טעמים לאיסור השימוש לאור נרות החנוכה וכמ"ש הראשונים בסוגיא דשבת (דף כב.) והמשנ"ב ריש סימן תרע"ג. ובספר מצות נר איש וביתו סימן ט, וש"נ. מ"מ אינו ענין לנ"ד. דלפי מה שביארנו בדברינו, עיקר ייעודם ותשמישם של הנרות הוא לאורה ולא לשאר הנאות וממילא אין הריח החום או הקול וכיו"ב בכלל איסור ההנאה מהנרות, וע"כ אין צריכים אנו לדון בטעמים הנ"ל, שלא נאמרו אלא להשתמש באורם של הנרות ותול"מ.]

בסיכום: מותר להדליק חנוכה בנרונות המפיעים ריח טוב או שמפעילה קול נגינה בשעה שמתחמם המנגנון על ידה. ומותר גם ליהנות מהריח הנרות מפיעים או המנגינה שהחנוכה משמעת. והנלע"ד כתבתי.

בתימתך על הוראת קבע
בסך 200 ש"ח לחודש
למשך שנה אחת.
הינך שותף למפעל ענק
של תורה וחסד!

ניתן לתרום מכספי מעשר
הינך שבת זוגית במעשר
זכאי בבית מלון יוקרתי
שיתרום גם לחינוך חובות ושלום הבית שי"ק

בחינתך שותף

בגמילות חסד
בסיוע למאות משפחות נזקקות

בחינתך שותף

במאות תשובות בכל תחומי ההלכה
בבית ההוראה העולמי "יורו משפטיך"

בחינתך שותף

בחזקת אברכים השוקדים
על תורתם כלימוד הוראה ודיניות